

Четвърта студентска междууниверситетска конференция
“Проблеми и предизвикателства пред съвременната външна политика на България”

БАЛКАНИТЕ 2020
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА УСТОЙЧИВО
СТРУКТУРНО СЪТРУДНИЧЕСТВО.
РОЛЯТА НА МЛАДОТО ПОКОЛЕНИЕ.

АВТОР: ХРИСТИАН ЮРИЕВ ДАСКАЛОВ

СТУДЕНТСКИ СЪВЕТ
НА НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ПРЕДСЕДАТЕЛ

СЪДЪРЖАНИЕ:

1.ВЪВЕДЕНИЕ	3
2.ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ПРОБЛЕМИТЕ ПРЕД ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО НА БАЛКАНИТЕ	7
3.ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ – МЕЖДУДЪРЖАВНИ И МЕЖДУИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОТНОШЕНИЯ.....	10
4.ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ - НЕПРАВИТЕЛСТВЕН СЕКТОР. ВКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРОЦЕСА.....	13
5.ЕВРОПЕЙСКА ПОДКРЕПА ЗА РЕГИОНАЛНО И ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА БАЛКАНИТЕ	17
6.ЗАКЛЮЧЕНИЕ	21

1. Въведение

Трансграничното взаимодействие и сътрудничество на Балканите трябва да се разглежда чрез проследяване на неговото възникване, развитие и перспективи за надграждане и разширяване. Тези фактори могат да бъдат оценени най-адекватно посредством дефиниране на целите и принципите, на които се базират, изследване и **анализ на сътрудничеството между балкански страни** на мрежови принцип и **определяне на предпоставките и насоки за работа и бъдещо осъвършенстване**, въз основа на успешните практики и това, което се крие зад тяхната реализация като **обществен, политически или икономически потенциал и ресурс сред младото поколение**, необременено от историята и противоречивото минало.

Принципните постановки на взаимодействие и сътрудничество в съвременната действителност безспорно търсят своите фундаментални устои, на които да базират бъдещото си развитие, не в аспекта на отминалите исторически периоди и свързаните с тях коренно диаметрални идеологически виждания и разбирания за балканското пространство, като поле за реализация на вътрешно-целеустремените търсения на балканските народи, без перспективи за диалог и дипломация, и свързаните с това конфликтни предпоставки и очужденост от съседите. Днес, трайните добросъседски отношения между страните от региона могат да намерят своята идеологическа и практическа реализация, **осланяйки се на универсално признатите принципи на междудържавни отношения**. В това отношение балканските народи трябва да приспособят към своя ритъм на развитие решимостта да се спазват и прилагат устойчиво във времето всичките десет принципа, залегнали в основата на взаимодействието в семейството на Обединените нации днес - суверенното равенство, спазването на правата, присъщи на суверенитета, въздържането от заплаха със сила и употреба на сила, ненарушимостта на границите, териториалната цялост на държавите, мирното уреждане на споровете, ненамесата във вътрешните работи, зачитането на човешките права и основните свободи, включително свободата на мисълта, съвестта, религията и вярванията, равноправието и самоопределение на народите,

сътрудничеството между държавите, добросъвестното изпълнение на задълженията по международното право. Именно тези принципи целят да маркират развитието на взаимодействието на балканските страни като развитие на нови възможности и хоризонти пред тази част от Европа, а не просто да порождат модели с ниво до запазване и крепене на атмосфера на поносимост и споделяне на общ ареал на принципа на взаимната търпимост, но нищо в повече от това.

Определящо скоростта на тези процеси е и нивото на доверие и сигурност между партньорите. В този елемент от процеса, ролята на „гарант“ и „катализатор“ за постигане на необходимите стойности, към които се стремим, може да бъде поета от всяка една от страните-членки на Европейската общност, по подобие на движещите процеси в др. части от Европа (*за пример ролята на Полша в „Източното сътрудничество“ и пр.*). Независимо от провеждането на редица ползотворни срещи на всички равнища между балканските страни - от политически между представители на изпълнителната и законодателна власт на най-високо равнище, през икономически, в сферата на здравеопазване, селско стопанство, образование и др., между балканските държави все още се прокрадват нотки на недоверие, което се изразява в икономически стойности, които категорично показват не до там задоволителните, или поне далеч под максимума на своя ресурсен потенциал, количества на икономическия обмен между отделните страни и като цяло. Потенциалът за развитие на многостранно икономическо сътрудничество, въпреки трудностите на икономическия преход и последвалата криза, или следконфликтното възстановяване за Западните Балкани, пред които са изправени днес различните страни от региона, е осъзнат като първостепенен за постигане на дългосрочните цели, които балканската общност си поставя – заедно и поотделно. **Ключова се явява и необходимостта от ускорено инфраструктурно развитие** в региона като съществен фактор за разширяването на търговския оборот, за икономическия растеж, пострадал от световната икономическа криза и последвалата стагнация на външно-търговските взаимоотношения в региона, както и за цялостната регионална стабилност. И ако редица анализатори подценяват този икономически елемент на устойчивото геополитическо сътрудничество, то защо когато

икономическата ситуация в дадена страна от региона е „разклатена” или нестабилна, това представлява заплаха за националната сигурност и стабилност на съответната държава, но когато това явление се пренесе на по-високо регионално равнище, вече сме склонни да го negliжираме, просто защото го приемаме като някаква непълнота, липса...? Всъщност такава една нестабилност представлява заплаха от същия тип, но с далеч по-големи и непредвидими във времето измерения – с пропуснати ползи в пъти по-големи от преките загуби, такива каквито гражданите на балканските страни усещат в ежедневието си, но с **дефицит прехвърлящ се ако не днес, то утре върху младата генерация**, която вместо позабравеното бреме на предубежденията и стереотипите, може да бъде забавена в своето развитие от икономическото бреме на недоразвитите, закърнели дори, канали за икономическо сътрудничество на Балканите.

Неколкократно през последните години е потвърдена готовността на балканските страни **да усъвършенстват и модернизират транспортната, телекомуникационната и енергийната инфраструктури в региона**, както и да реализират съвместни енергийни проекти, които носят дълготрайни дивиденди, подsigуряващи макро-икономическата и макро-политическа стабилност на съпътстващите ги процеси на сближаване между страните, но най-същественото тепърва предстои да се реализира, отново от следващото поколение политици и балкански лидери. Дори и при тях обаче, постоянството в поддържането на отворен процес на комуникация и надграждане на съществуващите отношения във времето е твърде крехък процес. Безспорно всички политически партии в България, посредством своите младежки организации, в повечето случаи част от паневропейски политически мрежи, оценяват потенциална, който такъв род сътрудничество предоставя. Тази осъзнатост идва по-скоро от общите действия на надбалканско европейско ниво, където младите политици както никога до сега могат да обменят знания, информация и идеи за общото бъдеще на региона, работейки заедно за европейската кауза. В този аспект, метафорично погледнато, в момента сме на етап, в който **свързващата инфраструктура се изгражда, но на ниво социални връзки и контакти**, които в последствие би трябвало да вдъхнат

живот на инфраструктурните проекти – две от нещата, които се изграждат с най-голям необходим ресурс от инвестирани време, енергия и усилия.

Незадоволителни темпове в развитието си показват и съвместните усилия между балканските страни за привличане на инвестиции, посредством използването на общия ресурс на страните-партньори. Въпреки съществуването на успешни и работещи мерки като подписването на споразумения в областта на защитата и насърчаването на инвестициите и за избягване на двойното данъчно облагане между страните от региона, липсва координация и усилие за включване на международните финансови институции, европейските институции и отделни страни със значителен инвестиционен потенциал за привличането им като партньори на дългострочна **„балканска инвестиционна инициатива¹”**, каквато би могла да включва съвместни търговски и икономически проекти, включително – балкански икономически конференции, регионални бизнес форуми и др. Бизнес-форумът в Крайница, Полша, за пример, който е наричан още „Малкият Давос”, обединява страните от „Източното сътрудничество” – страни от ЕС и бившия съветски блок и разкрива нови възможности за инвестиции и джойнт венчърс, благодарение на синергията, която партньорите акумулират в търсене на общия просперитет. Като част от форума ежегодно се организира и Икономически форум за млади лидери, който обединява младежи от цяла Европа – Нова и Стара. Опитът, който получават там е безценен, но до край полезен от практическа гледна точка би бил само ако я го има теренът, който да послужи като обединително за младите хора звено и да посрещне имплементацията на потенциала за съвместно обогатяване, чрез реализация на общите младежки проекти в неправителствения, публичния и частния сектор. Балканският терен е изключително удобен за целта, не само защото се явява с общи естествени географски, исторически и социо-културни измерения, а и защото проблемите и предизвикателствата също са общи, погледнати в перспектива.

---

¹ Western Balkans Investment Framework (WBIF). Officially launched in December 2009, the WBIF is a joint initiative of the European Commission (EC), the Council of Europe Development Bank (CEB), the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), the European Investment Bank (EIB) and bilateral donors endorsed by the European Council. It is an innovative financing initiative that pools grant resources in order to leverage loans for the financing of priority infrastructure in the Western Balkans. Its scope is likely to expand beyond infrastructure into socio-economic and energy efficiency related areas.

2. Исторически предпоставки за проблемите пред взаимодействието на Балканите

На Балканите се носи слава като на “барутния погреб” на Европа. Съвременната история на полуострова започва през XIX век със създаването на националните държави – процес, завършил едва в средата на XX век. Това е период на разрушителни войни, по време на които всяка от държавите се опитва да реализира своя национален идеал. **Това е и периодът на налагане на термина “балканизация” в международна употреба** и превръщането му в нарицателно за тази част от Европа. Студената война в периода на доминация на Съветския съюз на Балканите и в цяла Източна Европа запазва спецификата на региона и дори задълбочава дезинтеграционните процеси на по-късен етап – както между привидни съюзници като Югославския блок и България, така и с Гърция на юг, Турция и пр. В този малък регион по това време могат да се открият държави с всички възможни статуси: България и Румъния, част от Варшавския договор, Гърция и Турция, членки на НАТО и Западния блок, и Албания и Югославия, които са в групата на независимите и необвързани държави. През този период регионалното взаимодействие нито е търсено, нито е развивано, резултатите от което рефлектират в следващите няколко поколения. Трябва обаче да се признае, че глобалната междублокова конфронтация и блоковата дисциплина успяват да установят контрол и да овладеят евентуалните изблици на насилие в региона. По-късно ще се разбере, че в известна степен те до някъде служат като «инкубатор» за конфликтите през 90-те и тяхното отрицване.

Началото на развитието на сътрудничеството се поставя едва през 90-те години на XX век след рухването на тоталитарната система, и най-вече след края на войната в Босна и Херцеговина и подписването на Дейтънските споразумения от 1995г., с които размириците, съпътстващи разпада на Югославската федерация, временно утихват. От този момент в дипломатическото пространство започва да се налага и **терминът “Югоизточна Европа” вместо “Балкани”**, като по-широко и освободено от силното негативно значение понятие. Това е и период необходим на страните

от бившия социалистически блок да «узреят» в новите условия на демократично управление и да преразгледат своите външнополитически стратегически интереси, да начертаят своите национални приоритети и да ги разгледат в аспекта на бързоменящата се гео-политическа обстановка на Балканите. И до днес, **това отдръпване, желание чувството за общностност да бъде «прекършено» първо на личностно, после на родово и национално ниво, сякаш все още ни преследва.** Страните от бивша Югославия са «обособени» терминологични от географска гледна точка като «Западни Балкани», Гърция е част от Южна Европа, България от Югоизточна, Румъния – в Централна, Хърватия се определя като Средиземноморска страна, а Словенците и дума не дават да се отрони за Балканите, имайки Виена на час разстояние. Турция пък, през последните няколко години все по-силно създава свое собствено пространство около себе си, на изток и юг, а и нейната активна роля в политически аспект на Балканите е твърде щекотлив и все още конфронтационен въпрос. Във външнополитически аспект се лансират различни конфигурации на сътрудничество (Балканско, Дунавско, Черноморско, Адриатическо, Източносредиземноморско и пр.), вместо да заложи най-вече на общобалканското сътрудничество. Нещо повече - продължават да се полагат усилия за съюзяване на едни балкански държави срещу други, като се хаби енергия за изграждане на “оси” и на “дъги”.

Разбира се, едни такива констатации са твърде пресилени и прибързани, но това е, което не малка част от хората, живеещи в тези страни, виждат, споделят, биват «научавани». Силното им очуждаване кара представителна част от хората, живеещи на балканите да «късат» мисловно и житейски дори и с онези връзки между народите им, които сякаш би било по-логично да приемем за непреодолима даденост – географските, съседските... И тук, **младото поколение е това, което използвайки инструментите на сътрудничество, които Европа предоставя, би могло да се възплзва и възвърне «чувството за заедност», включително и в географски план.** Програми като «Младежта в действие» на Европейската комисия дават изключително много възможности за пътуване из балканските страни и обмяна на опит между младите, за участие в различни младежки семинари, форуми,

тематични събирания и обсъждания. Турция, за която програми като «Младежта в действие» са сред шепата, които правят нейното участие в европейските процеси, равно с това на останалите народи от Обединена Европа, е сред най-активните участници в програма, с най-многобройни представители на младежкия неправителствен сектор в обмените и конференциите.

Но да се върнем към хронологичното проследяване на обстоятелствата, довели до настоящата историческа точка на развитие. Преходът от глобалната конфронтация между военно-отбранителните блокове към сътрудничество в рамките на програмата «Партньорство за мир», «Пактът за стабилност», Югоизточната инициатива за сътрудничество и мн. др., предостави сериозни шансове за развитието на регионалното взаимодействие през 90-те. Всъщност **чувството за несигурност и конфронтация за първи път накара балканските страни да използват кризата, за да изведат поуки с мисъл за неизбежността за бъдещето, а не за неизбежността на миналото.** Усилието да се систематизира подобно сътрудничество бе трудно постижимо не само поради различията между страните от региона, но и поради динамиката на процесите, които се развиват в тях. Но в крайна сметка, това беше единствената възможност за Югоизточна Европа да се превърне във важен елемент на интеграционните процеси. Именно **сигурността се явява крайъгълен камък на този конкретен исторически период за Балканите и взаимодействието на балканските страни** в пост-конфликтната епоха. Инициативите за консолидиране на мира и стабилността на Балканския полуостров са от значителна важност, за да се постигне настоящата по-близка координация и конструктивно настройване на регионалните политически, икономически проблеми и тези по сигурността, в евроатлантическата рамка, а не извън нея. Ето защо не е грешно да се твърди, че **проблемите, съществували в миналото, са първоизточник на по-добрите перспективи за взаимодействието в бъдеще.** Точно такова стечение на обстоятелствата, каквото е и естеството на зараждане на паневропейското движение в «Старата Европа» и процеса на развитие на Европейската общност. В този аспект, **дали «балканизацията» е повлияла на «европеизацията» или пък точно обратното, е спорно да се каже.** Каквото е и миналото като цяло.

3. Перспективи за взаимодействие – междудържавни и междуинституционални отношения

Когато говорим за сфери и форми на сътрудничество върху основата на регионалния интерес, важно е да гледаме и възприемаме Балканите такива, каквито са в тяхната комплексност, многообразие и противоречивост и да насочваме вниманието към предприятия, които ще скъсяват разстоянието между страните и народите, които ще способстват за развитие на положителните трендове на развитие. Подходящи за сътрудничество са всички области, в които интересите се доближават, а потребностите са общонационални (важно уточнение с оглед на все още тлеещи етнически и териториални конфликти) и с общорегионална значимост. Формите могат да бъдат двустранни и/или многостранни, периодични или постоянни. Важното е да са добре обмислени и реалистични, вписани в „общата визия“. Практиката доказва, че стремежът да се намесват спорни въпроси от различно естество, особено от двустранен характер тогава, когато се търси общ регионален интерес, е твърде неуместен. Подобни злополучни опити най-често не само не водят до решаване на конкретните разминавания в позициите/спорове, но стават и пречка за постигането на резултатен изход в търсенето на регионалния интерес и баланс на отношенията. Развитието на сътрудничество в областите от взаимен интерес пък създава по-благоприятна атмосфера за решаването на спорните въпроси, така да се каже – **позволява директната намеса да бъде „заобиколена“, да се постави „байпас“ и проблемът да бъде решен в следствие.**

Не бива да забравяме, че съществуват много изпитани, включително станали традиционни, форми на балканско сътрудничество в различни сфери на общественно-икономическия живот. Някои от тях имат дълга история и продължават да функционират и до днес. От Балканският медицински съюз, създаден през 1931г., през Съюзите на математиците и Конференцията на архитектите в балканските страни – 1937г.; началото на ежегодните конференции на официалните туристически организации през 1965г. в гр.

София; създаването на Международния документационен център по балканистика през 1975 г., по инициатива на 180-та конференция на ЮНЕСКО, както и балканска конференция през 76-та, също в София, в рамките на Икономическата комисия на ООН за Европа по проучване на възможностите за свързване на енергийните системи на балканските страни. **Все неща, на които може да се гради по интереси и съсловия.**

Сближаването продължава и в годините след 1996г. Отново с България в центъра, процесът „София” е онзи, който дава неговия тласък – започнал като поредица от срещи на министрите на отбраната в Югоизточна Европа, той се превръща в най-значителният регионален форум за политически диалог и военно сътрудничество. На 6 и 7 юли 1997 г. Министрите на външните работи и ръководителите на делегациите на страните от югоизточна Европа се срещат отново в София. В заключителната си декларация участниците в срещата споменават, че в резултат на дълбоките промени в Европа, започнали през 1989 г., принципите на демокрацията и пазарната икономика, **значението на основните човешки права и свободи и върховенството на закона са станали общи ценности за народите на Балканите.** Имайки в предвид положителния опит от миналото и новите процеси, министрите се ангажират да бъдат положени необходимите усилия за превръщането на региона в район за стабилност, сигурност и сътрудничество, в съответствие с общите тенденции на развитие в Европа.

Повече от 10г. по-късно, София продължава да бъде водеща в процесите на кооперация на Балканите, вече като член на НАТО и Европейския съюз. Сътрудничеството е далеч по-задълбочено и обществено диверсифицирано под формата на **кооперация на принципите: държава с държава, регион с регион, хора с хора, в унисон с европейските политики и положителен опит.** Като добър пример може да послужи конференцията « ПЪРВИ РЕГИОНАЛНИ СРЕЩИ ПО ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО, УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ, ТЕРИТОРИИ И ДЕЦЕНТРАЛИЗИРАНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА БАЛКАНИТЕ », проведена в София през лятото на 2008г., под егидата на Френското външно министерство, неправителствени организации и организации на местните власти от България и Балканите. На

конференцията са разгледани въпроси, свързани със многостранното сътрудничество на Балканите, ролята на местните власти и държавата, както и на гражданското общество за постигането на успешно сътрудничество чрез обмяна на добри практики. Подобни форуми на местното самоуправление се организират още регулярно и целенасочено във времето от Сдружението на югозападните общини, и редица др. общини из цяла България, които попадат в обхвата на програмите за „Трансгранично сътрудничество“ на Европейския съюз с държави членки и съседи на Обединена Европа.

Нееднократните предложения, още от началото на 90-те години на ХХ век., за създаване на постояннодействаща общобалканска политическа структура намират решение, благодарение на ЕС, едва сега. Българското председателство на Процеса за сътрудничество в Югоизточна Европа организира неформална среща на министрите на външните работи (14 септември 2007), с участието на Албания, Босна и Херцеговина, България, Гърция, Македония, Молдова, Румъния, Сърбия, Турция, Хърватска, Черна гора и представителят на ООН за Косово Йоахим Рюкер, както и на специалния координатор на Пакта за стабилност в Югоизточна Европа д-р Ерхард Бусек. Форумът приема в Пловдив предложението на ЕС за трансформиране на Пакта за стабилност в Съвет за регионално сътрудничество, под егидата на Процеса за сътрудничество в Югоизточна Европа. **С успешната си дейност, Пактът създава условия за постепенно обединяване на всички застъпващи се регионални инициативи в Югоизточна Европа в единен общобалкански процес на сътрудничество.** Доминиращото след студената война външно патерналистичното отношение най-накрая дава път на волята на самите балкански държави. Решението от Пловдив се очертава като историческо, тъй като с него се отприщва бентът на реалното общобалканско сътрудничество, подчинено на волята на самите народи от полуострова, а не на външни сили.

3. Перспективи за взаимодействие - неправителствен сектор. Включване на младите хора в процеса

Изключително резултатно протича и балканското сътрудничество на неправителствено равнище. То осмисля дейността на появилите се нови общобалкански неправителствени организации: Асоциация на балканските търговски палати, Фондация “Балканика”, Балканска асоциация по международно право, Балканмедия, Федерация на балканските журналистически съюзи, Асоциация на балканските новинарски агенции, Балканска културна мрежа на градовете, Камара на балканското киноизкуство, Балкански институт по труда и други. Провеждат се редица съвместни форуми, чийто брой расте неимоверно през последните години: Балкански културен форум (от 1997), Балкански фестивал на камерните театри (от 1997), Балкански форум на музикалното сътрудничество (от 1997), Нов балкански кинофестивал (от 1998), Седмица на балканската младеж (от 1998), Среци на младите балкански политици и младите журналисти (от 1998), на младите бизнесмени в областта на туризма (от 1998), Форум на младите балкански музиканти (от 1998).

Именно межкултурното сътрудничество е сред онези форми на кооперация, които помагат бариерите между народите на Балканите да падат. Един успешен пример за подобно партньорство е Балканският младежки фестивал в гр. Сандански, който се провежда ежегодно и до днес. На подобни форуми стотици млади хора пеят, танцуват и се забавляват заедно, без разлика от етнос, произход и религия. Немислимо е за нас да си представим как в близкото минало, подобни трансгранични културни изяви, не само, че не са били развивани поради идеологически и политически причини, но са били и подтискани. Въпреки, или именно поради военните конфликти в Западните Балкани през 90-те години, има редица неща, които можем да научим и приложим от опита на своите съседи и на национално ниво. Неща, които те са открили за своите народи по «трудния начин». В Македония например, фондация «Общи ценности», основен партньор по проекта

«Проактивната младеж на Балканите», работи за развитие на междуетническия диалог от 1996г. насам. На този принцип е базирана нейната дейност и структура. Освен граждански и културни инициативи, организацията се стреми да участва активно в законодателната дейност на страната в своя ресор на експертиза, да образова и развива умения у гражданите в тази насока. Видно е, че ключът към постигането на межкултурно сътрудничество в границите на страната и региона е преди всичко в осъзнаването на неговата потребност и приносът му към обогатяването на нашите общества. Тук има огромен път, който трябва да бъде извървян все още, но отстъплението от него би дало поле за изява на други деструктивни сили и явления.

През 2010г., в Нов български университет, гр. София, се провежда международната конференция на тема „ПроАктивната младеж на Балканите”, организирана от Сдружение „Младеж” и Студентски съвет на Нов български университет, включваща над 30 младежки организации от България, Сърбия и Македония, работещи заедно по съвместен проект за обмяна на опит и създаване на устойчива мрежа от младежки организации за съвместна работа на Балканите. Подобни глобално-позиционирани като цели и търсения за сътрудничество конференции не са често срещани, но тепърва предстои да се утвърдят като модел на партньорство и в тази социална група от нашето общество – студентите и младите хора. Което идва да покаже, че Балканите отварят нова страница на взаимодействието помежду си. **А взаимодействие, базирано на младостта, е гарант за устойчивост във времето и непоквареност.** „Сухата” формулировка на целите на проекта гласи, че той е насочен към изграждането на капацитет за сътрудничество между младежките и студентски центрове и организации от България, Сърбия и Македония. Но такива съвместни инициативи не само, че подпомагат развитието на капацитета на организациите, а и разширяват техния кръгзор – откриват нови възможности за партньорства, нови насоки за работа, придобива се know-how... И най-важното – създава се чувство на заедност, за което споменах, че е в дефицит на Балканите.

Балканските страни се нуждаят приоритетно от висококвалифицирани, образовани и креативни млади хора, които да поддържат националните

икономики конкурентни, а региона като цяло – привлекателен за чужди инвестиции, но подобна среда не би могла да бъде постигната, освен ако не си подадем ръка и не споделяме опит, учейки се от грешките и постиженията на съседите. Все още разбирането за възможностите и потенциала на регионалния пазар остава непълно и тук също има много, върху което да се работи. Ако успеем да мотивираме университетските и научно-изследователски звена, в сътрудничество с бизнеса и държавата, да работят върху тази проблематика, то това би довело не само до по-добро разбиране на проблемите и приоритети за развитие на региона, но и до извеждането на ново конкурентно предимство на балканските страни в европейски аспект. Що се отнася до основните принципи, на които младите хора базират тези си анализи и стратегията „Балканите 2020” като цяло, това са включването на партньори от различните сфери и нива на управление - младежкия, неправителствен, образователен, общински и държавен сектор, и тяхното устойчиво във времето сътрудничество, а не спорадични и неструктурирани прояви на активност.

Към момента общите стратегии и политики остават несистематизирани. Разбира се, трябва да правим разлика между двустранната и многостранна форма на сътрудничество между държавите. Именно втората и надграждаща форма на партньорство на Балканите като че ли остава не до там приоритетна и осъзната като потребност за общото ни европейско бъдеще – имаме „Източно партньорство”, „Черноморско сътрудничество” и др. подобни процеси на кооперация в Европа, но не и работещ балкански еквивалент. Разбира се „Процесът за сътрудничество в Югоизточна Европа” се явява най-абмициозната инициатива от 1996г. насам, но той продължава да се развива плахо и само в рамките на правителствените и дипломатически отношения, оставяйки настрана потенциала на гражданското общество и бизнеса за фасилитация на един такъв процес. По време на работната среща по проекта „Проактивната младеж на Балканите” в Скопие, представители на една германска фондация, работеща в пост-военното пространство на бивша Югославия, представиха дейността си в аспекта на своето мото - „Мирът се нуждае от експерти”. Аз бих преформулирал таки теза като – „Сътрудничеството се нуждае от експерти”. Ето защо като приоритетни за

сътрудничеството в региона младите хора посочиха създаването на регионални образователни, икономически, екологични, културни и др. подобни тематични форуми, от общ интерес за страните-партньори. Подобни граждански инициативи се явяват в унисон с дейността на Съвета за регионално сътрудничество, който е наследник на Пакта за стабилност в Югоизточна Европа.

Като цяло обаче, младите хора в България са малко запознати с приоритетите стратегическото развитие на страната, Балканите и Европейския съюз, а интересът им по темата остава сравнително нисък. Все още не сме се научили да гледаме в перспектива, но това е начин на мислене, който се изгражда във времето и изисква целенасочени действия. Подобни на „Проактивната младеж на Балканите” проекти карат младите да се замислят върху тези въпроси и да се взират в реалното приложение и значимост на материята за тяхното бъдещо развитие и реализация. Опитът ни като член на Европейския съюз, макар и скромен, не бива да се подценява, защото ни дава самочувствие да бъдем двигател на общоевропейските процеси на регионално ниво, а европейските програми, насочени към младежта, и не само, са доказано успешен инструмент за промоция, насърчаване и реализация на политики в тази област, съвместно с младежи от Балканите.

Има необходимост и от политическа воля да се насърчава подобен род сътрудничество и в този аспект смятам, че това е най-важната форма на подкрепа, от която се нуждаем от държавата – нашите идеи да бъдат приветствани и приемани като такива от институциите. От тук нататък, реализацията на поставените цели, както в международен, така и в национален, а също и в личностен аспект, за развитието на всеки млад човек, зависи изцяло от нашата инициативност и борбеност. С други думи, **подкрепата, от която се нуждаем от държавата, е да ни приема като равноправен партньор по изграждането и реализацията на такива политики, които са полезни за студентската и младежка общност в страната и на Балканите,** да се вслушва в гласа и мнението ни, останалото зависи от нас самите.

4. Европейска подкрепа за регионално и трансгранично сътрудничество на Балканите

От началото на XXI век, лидерската роля на Балканите принадлежи на силата, която обединява, а не разединява – Европейския съюз. Благодарение най-вече на него, стават възможни и първите реални стъпки към действително общобалканско сътрудничество. В рамките на Процеса за сътрудничество в Югоизточна Европа е подписана Харта за добросъседски отношения, стабилност, сигурност и сътрудничество в Югоизточна Европа (Букурещ, февруари 2000) – първият многостранен документ за добросъседство в региона. Въз основа на постигнато споразумение между Албания, България, Гърция, Македония, Румъния, Сърбия, Турция и Черна гора, започва да действа Балкански регионален център за насърчаване на търговията, със седалище в Анкара (юни 2000). В рамките на Инициативата за сътрудничество в Югоизточна Европа е създаден Регионален център за борба с трансграничната престъпност (август 2000), със седалище в Букурещ. Подписано е споразумение за създаване на Съвет за гражданско-военно аварийно планиране на държавите от Югоизточна Европа (София, април 2001). Постигнато е споразумение между балканските страни за икономическо и научнотехническо сътрудничество в областта на земеделието (Иstanbul, септември 2001). С помощта на германската Фондация “Фридрих Науман” и британското правителство е основан Балкански политически клуб (София, 2001), в който участват видни държавници, политици, дипломати, общественици, учени и журналисти от полуострова. С водещата роля на италианското председателство на ЕС, осем балкански държави сключват пакет от споразумения за изграждане на зона за свободна търговия на промишлени стоки (Рим, 13 ноември 2003). Отново под патронажа на ЕС, правителствата на балканските страни, включително Временната административна комисия на ООН в Косово, но без Турция (която трябва да се присъедини, след като покрие съответните изисквания), подписват Договор за създаване на енергийна общност в Югоизточна Европа (Атина, октомври 2005), работеща по европейското законодателство в тази област. С помощта на Пакта за

стабилност, са изградени балкански центрове: Асоциация на полицейските шефове в Югоизточна Европа, със седалище в София, Инициатива за миграция, убежище и връщане на емигранти в Скопие, Клирингова къща за малки оръжия в Белград, Регионален център за контрол върху оръжията край Загреб, Център на Инициативата за борба с корупцията в Сараево.

Плахо потеглилото общобалканско сътрудничество дава възможност най-сетне да бъдат решени отдавна зациклили насъщни проблеми на полуострова : с помощта на Пакта за стабилност в Югоизточна Европа е уредено строителството на втори мост над река Дунав (2001) и на магистрала София–Ниш (2001); по инициатива на Австрия и Румъния е създаден министерски форум за обсъждане на Дунавското сътрудничество (2002); след 20-годишни спорове е установена границата около река Тимок (2003); подписани са споразумения за изграждане на нефтопроводите Бургас-Скопие-Вльора (2004) и Бургас-Александруполис (2005); разкриват се нови гранично-контролни пропускателни пунктове и културно-информационни центрове; създават се еврорегиони. С приемането на стабилните нови демокрации от Централна и Югоизточна Европа в ЕС, Централноевропейското споразумение за свободна търговия получава изцяло нов, чисто балкански, формат – организираната с помощта на Пакта за стабилност “ЦЕФТА 2006” включва подготвящите се за членство в ЕС Албания, Босна и Херцеговина, Македония, Молдова, Сърбия, Хърватска, Черна гора и Косово.

Трансграничното сътрудничество е другият ключов момент на подкрепа, по който Европейският съюз оказва помощ на балканските страни, посредством предприсъединителните фондове за страните кандидат-членки и оперативните програми, финансирани от структурните фондове на Европейския съюз.

Генезисът на трансграничното сътрудничество е инициативата и желанието на регионалните и местните власти на самоуправление, виждащи възможност за разрешаване на своите проблеми съвместно със съседите си. В Европа като процес на организирано взаимодействие между граничните райони трансграничното сътрудничество възниква през 50-те години. Постоянната

конференция за местните и регионалните власти обявява през 1958 г. необходимостта от икономическа интеграция на естествените райони, които са били разделени от граници. В периода на 80-те години трансграничното сътрудничество бележи нов етап. Съвместните дейности са придружени с добре установена институционална практика и двустранни споразумения и се организират от институции за регионално коопериране. През 1980 г. е приета Европейската рамкова конвенция за трансгранично сътрудничество между териториалните общности и власти (Мадрид, 21 май 1980 г.). През 1981 г. Европейската харта за крайграничните и трансгранични райони отбелязва като главна цел на сътрудничество превъзможването на миналото и отстраняването на историческите белези, които разделят, а не обединяват освобождаването от застоя в икономическото развитие и ликвидирането на състоянието на неравновесие, изравняването на допирните места и неравномерности в регионалното развитие, териториалното и селищно устройство. Подчертана е също необходимостта от спазване на равноправието и равното участие.

По своето същество, терминът “трансгранично сътрудничество” е всяко организирано действие, предприето от две или повече териториални единици/общности или организации на тези общности, от две или повече граници, което води до преодоляване на проблемите им и развитие на взаимноизгодни отношения във всички сфери на социално-икономическия и обществен живот на тези общности. Целите на трансграничното сътрудничество са много и варират според потенциала и проблемите на общините и районите; страните партньори (икономическото и политическото положение); заинтересоваността; интензивността на връзките в различните аспекти на действие; включването на партньори от различните сфери и нива на управление, от умението да се развиват тези процеси и др.

Сред основните оперативни програми, финансиращи трансграничното сътрудничество на Балканите са: „ИНТЕРАКТ 2007-2013”, финансирана от Европейския фонд за регионално развитие и годишните вноски на 27-те държавите-членки на ЕС и държавите-партньори Норвегия и Швейцария; програма „INTERREG” в три направления: трансгранично, транснационално и интеррегионално сътрудничество, както и програма «Югоизточна Европа».

Оперативните програми за териториално сътрудничество, които са изпълними за България, могат да се групират по: Вътрешните граници на Европейския съюз: България - Гърция и България - Румъния с финансиране от ЕФРР. Тези програми включват съответно 4 и 9 области (административни единици) на територията на България; Външните граници на Европейския съюз: България - Турция (включително 3 области на територията на България), България - Република Македония (включително 2 области на територията на България), България - Сърбия (включително 5 области на територията на България). Тези три програми ще се финансират както от ЕФРР, така и от Инструмента за предприемачествена помощ (ИПП) на ЕС. България развива сътрудничеството със своите съседи в следните обобщени области: насърчаване на предприемачеството, по-конкретно развитие на МСП, туризъм, култура и трансгранична търговия; насърчаване и подобряване на съвместното опазване и управление на природните и културни ресурси, както и предотвратяване на природни и технологични рискове; подкрепа за връзките между градските и селските райони; намаляване на изолацията чрез подобрен достъп до транспортни, информационни и комуникационни мрежи и услуги, и трансгранични системи и съоръжения за вода, отпадъци и енергия; развитие на сътрудничество, капацитет и съвместно използване на инфраструктури, по-конкретно в сектори като здравеопазване, култура, туризъм и образование; стимулиране развитието на трансгранични пазари на труда, местни инициативи за заетост, равенство на половете и равни възможности, обучение и социално включване; развитие на институционален и административен капацитет на регионално и местно ниво и предоставяне на техническа помощ за подготовка на нови проекти.

6. Заключение

Мога да определя визията за Балканите през 2020г., перифразирайки популярната мисъл по следния начин: **„Не питай какво може бъдещето да направи за теб, питай какво ти можеш да направиш за бъдещето си”**. В Европа трансграничната политика се насърчава като осъзната стратегическа необходимост за развитие от 50-те години насам и това е дълъг период от време, който ние тук трябва да навакваме във взаимоотношенията си със съседите, но за **първи път от повече от 100 години насам, всички балкански народи гледат в една посока и това може да се окаже решаващо за успешното развитие на Балканите**. Младите хора сме онези, които чрез проактивното си поведение, ще трябва да работим, за да приложим на практика новите възможности и да берем плодовете от тяхната реализация. Българските младежи чертаят тази стратегия въз основа на спецификата на Балканите и регионалните предпоставки за успех на един такъв дългосрочен план за сътрудничество и рисковете, които съпътстват неговата реализация. Трансграничното взаимодействие и сътрудничество на Балканите трябва да се разглежда чрез проследяване на неговото възникване, развитие и перспективи, което определи и фокуса на проекта „Проактивната младеж на Балканите” върху изследването на положителните практики от последните години. Стратегията за нас е повече визия, отколкото документ, но основното в нея е, че тя поставя фокус върху общото европейско бъдеще на Балканите. Ако в минали години на това бъдеще се е гледало само като на икономически показатели за разтеж и стабилност, сега повече от всякога младите хора трябва да създадат чувството за заедност между балканските народи. Или с други думи, ние първо трябва да превъзмогнем очуждеността си едни от други, да започнем да приемаме Балканите като едно общо пространство, което може да развиваме заедно, за да очакваме положителни резултати за в бъдеще. Негативният отенък на определението „Балканизация” през 20-ти век и квалификации като „барутния погреб на Европа” са ни отказали от самоопределянето ни като „балканци” и само промяната на подобен род мислене и превъзможването на тези исторически и политически комплекси, на което са способни младото поколение, могат да ни върнат на общия път за

развитие. Така чертаем стратегията – без историческо обременяване и с мисъл за това, което ни свързва, а не това, което ни разделя. На критиците мога да кажа, че ако възприемем обратния подход, ние в България също никога няма да сме способни да начертаем обща стратегия и насоки за развитие, нито на национално, нито на регионално и на общинско ниво дори.

**За контакт с автора и
бъдещо сътрудничество
по темата на анализа:
daskalov.pk@gmail.com**

Използвани източници:

- *“Развитие на югоизточноевропейското сътрудничество при управление на кризи”, Т. Тагарев*
- *Балканският геополитически възел и великите сили, Доц. ст.н.с. д-р Н. АВРЕЙСКИ*
- *Списание “Международни отношения”. Автор: Ст.н.с. Юлияна Радева*
- *Интернет страница МРРБ*
- *Лекции по „Регионално развитие” ADMB 510*